

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

مصاحبه پژوهشی با؛

آقای دکتر ناصر رضایی، سرپرست گروه گردشگری پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
خانم دکتر معصومه توانگر، مدیر گروه مدیریت و برنامه ریزی گردشگری و عضو هیات علمی پژوهشگاه
گردشگری دانشگاه فردوسی مشهد

به مناسبت چهلمین سالگرد انقلاب اسلامی (۵۴)

جایگاه و اهمیت پژوهش در حوزه گردشگری

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مریم عابدی

- سفر کردن پنج فایده برای انسان دارد: تفریح و رفع دل‌تنگی، اکتساب معیشت، تحصیل دانش، تحصیل ادب و نهایتاً مصاحبت یا دوستان.
- مهم‌ترین مسئله برای شروع سفر، هدف و انگیزه گردشگر است و با توجه به فطرت انسان که همواره در جستجوی معناست، می‌توان رسیدن به جلوه‌های معنایی در مقصد را بخشی از گردشگری دانست.
- امروزه صنعت توریسم در دنیا، یکی از منابع درآمدی و در عین حال از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورها و به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدمات جهان دارای جایگاه ویژه‌ای است.
- بسیاری از کشورها در حال رقابتی نزدیک و فشرده، در پی افزایش بیش از پیش منافع و عواید از خود برای این فعالیت (گردشگری) بین‌المللی هستند.
- موضوع گردشگری و مسافرت یکی از مباحث مهم در برنامه‌ریزی توسعه ملی کشورها و به خصوص در بخش‌های اقتصادی و تجاری است.

□ مقدمه

یکی از مباحث مهم در برنامه‌ریزی توسعه ملی کشورها و به خصوص در بخش‌های اقتصادی و تجاری که می‌تواند جایگاه ویژه‌ای داشته باشد، موضوع گردشگری است. در واقع این دو بخش لازم و ملزوم یکدیگرند. در جهان امروز، بسیاری از کشورهای دنیا که با محدودیت منابع ارزی مواجه هستند، درآمدهای حاصل از گردشگری را به عنوان یکی از منابع مهم کسب درآمد ارزی خود قرار داده‌اند. جاذبه‌های گردشگری به لحاظ منابع طبیعی، فرهنگی، باستانی، مذهبی و... از توانمندی بسزایی در جذب گردشگران برخوردارند.

در این میان نقش پژوهش در سرو سامان دادن به وضعیت گردشگری می‌تواند مفید باشد. بدین منظور در مصاحبه پژوهشی؛ با دکتر ناصر رضایی، سرپرست گروه گردشگری پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری سازمان میراث فرهنگی؛ جایگاه پژوهش در عرصه گردشگری را مورد واکاوی قرار دادیم.

□ اهمیت پژوهش در حوزه گردشگری مذهبی

گردشگری همانند یک علم و فعالیت اقتصادی برای رشد و پیشرفت خود نیاز به پژوهش دارد و نخستین گام برای ارتقای گردشگری شناخت جاذبه‌های گردشگری است. لازم است شهرهایی که از پتانسیل کافی برخوردارند بررسی و معرفی شوند. شهرهایی مثل مشهد، شیراز و قم از مهمترین شهرها به لحاظ گردشگری از نوع مذهبی هستند. بنابراین شناخت جاذبه‌های گردشگری و عوامل دخیل در جذب و ماندگاری از نظر کمی و کیفی حایز اهمیت است.^۱

دکتر ناصر رضایی، سرپرست گروه گردشگری پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری: پژوهشگاه سازمان صنایع دستی و گردشگری در قبل از انقلاب وجود خارجی نداشته است. این پژوهشگاه در سال ۱۳۸۵ تاسیس شده است که هم اکنون نسخه‌ای از این طرح در پژوهشگاه موجود است.

ما تا وقتی که ندانیم توان گردشگری چقدر است و تا کجا می‌توانیم پیش برویم و چگونه و در کجا باید سرمایه‌گذاری کنیم و در چه قسمتی باید بازاریابی و تبلیغات کنیم؛ بطور قطع به نتیجه مطلوب نخواهیم رسید. بنابراین پژوهش به عنوان یک پایه اساسی برای توسعه در همه قسمت‌ها بویژه در حوزه گردشگری به عنوان یک رکن اساسی باید به آن توجه کرد. به عنوان مثال من خودم متولد همدان هستم و تا زمانی که خودم تحقیقی درباره مکان‌های گردشگری همدان انجام نداده

۱. نصراللهی، زهرا و دیگران. رده‌بندی استان‌های کشور بر حسب جاذبه‌های گردشگری؛ فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری سال نهم - شماره ۲۸ - زمستان ۱۳۹۳

بودم نمی دانستم گردشگری مذهبی در این استان وجود دارد چرا که از تقسیم بندی حوزه های گردشگری مذهبی اطلاع نداشتیم و نمی دانستیم کدام مناطق چه پتانسیل هایی دارند؛ ولی وقتی تحقیقی درباره استان همدان انجام دادم پس از انتشار نتایج متوجه شدم استان همدان جزء ۵ استان برتر کشور در حوزه گردشگری بطور عام است و می تواند به عنوان یکی از قطب های گردشگری مذهبی قلمداد شود. این نتیجه یک کار تحقیقی پژوهشی بود که در پژوهشکده گردشگری انجام شد و به نتایج خوبی رسیدیم. این مسئله جایگاه رفیع پژوهش را در حوزه گردشگری نشان می دهد که شایسته است به این مسئله توجه ویژه داشتند.

□ اهمیت پژوهش در حوزه گردشگری سلامت

خانم دکتر معصومه توانگر، مدیر گروه برنامه ریزی گردشگری دانشگاه فردوسی مشهد: صنعت گردشگری یکی از پویا ترین زمینه های فعالیت اقتصادی و فرهنگی است و تغییر و تحولات جهانی اثرات قابل توجهی بر آن صنعت دارد. بررسی و مطالعه این تحولات، در عرصه های گوناگون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می تواند دیپلماسی کشورها را در برنامه ریزی و بهربرداری بهینه از شرایط حاکم، فراهم سازد. گردشگری سلامت از دو بعد حایز اهمیت است. اول اینکه به عنوان یکی از انواع گردشگری نیازمند تامین زنجیره ای از خدمات گردشگری است که از مبداء سفر تا بازگشت مجدد گردشگر به مبداء را شامل می شود. از سوی دیگر، موضوع درمان یا دریافت خدمات درمانی، پزشکی و تندرستی و خدمات تخصصی مرتبط با آن است که گردشگر، انتظار دارد در مقصد گردشگری خود به طور کامل خدمات مورد نیازش را دریافت کند. کیفیت ارائه خدمات به بیماران خارجی (گردشگران سلامت) و اعتمادسازی برای وفاداری گردشگر، به سطح کیفی خدمات ارائه شده در مقصد بستگی دارد و این مهم، جز با مطالعه عناصر عرضه و تقاضای گردشگر و تامین زیرساختها، رفع خلاء های موجود و پیش بینی آسیب های احتمالی، امکانپذیر نخواهد بود.

□ روند پژوهش در پژوهشکده میراث فرهنگی و گردشگری سازمان صنایع دستی و گردشگری

-دکتر ناصر رضایی، سرپرست گروه گردشگری پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری: معمولاً سازمان صنایع دستی و گردشگری نیاز سنجی می کند و موضوعاتی که نیاز به کار پژوهشی داشته باشد به ما اعلام می کنند و در برخی موارد خود پژوهشگر تشخیص می دهد باید برای فلان موضوع تحقیق کند و شرایط بررسی شود و نتایج را به سازمان اعلام کند. بطور کلی به دلیل بالا بودن پتانسیل کشور ما در موضوع گردشگری مذهبی هر چقدر بتوانیم کارهای تحقیقی بیشتری انجام دهیم بهتر می توان برنامه ریزی و سرمایه گذاری کرد و برنامه های گردشگری مذهبی را مدیریت کرد. ابتدا باید در پژوهش ها وضعیت موجود را شناسایی کرد و توانمندی و پتانسیل محیط و مکان مورد پژوهش ارزیابی شود. زیرساخت ها مورد بررسی قرار بگیرد تا ببینیم چقدر نیاز به ارتقاء دارد و پس از آن سراغ تبلیغات و بازاریابی برویم؛ باید جستجو کنیم تبلیغات و بازاریابی در کدام قسمت به منظور جذب گردشگر (چه داخلی و چه خارجی) و در کجا انجام شود.

-خانم دکتر معصومه توانگر، مدیر گروه برنامه ریزی گردشگری دانشگاه فردوسی مشهد: پژوهش های مذکور با محورهای بررسی چون؛ نقاط قوت و ضعف و چالش های مدیریتی گردشگری سلامت، امکان سنجی و پتانسیل سنجی توسعه گردشگری سلامت، بازاریابی و اطلاع رسانی گردشگری سلامت و برنامه ریزی راهبردی گردشگری سلامت، در قالب طرح های پژوهشی، در مقیاس منطقه ای و ملی، تهیه و اجرا شده است. در پژوهشی که با کارفرمایی دفتر مرکزی جهاددانشگاهی در سال ۱۳۹۶، در پژوهشکده گردشگری این سازمان اجرا شد، واحدهای دارای ظرفیت ایجاد و توسعه گردشگری پزشکی در جهاددانشگاهی، در سطح کشور شناسایی و اولویت بندی شدند. در حال حاضر نیز طرح "تدوین برنامه مدیریت و بازاریابی گردشگری سلامت استان خراسان رضوی" در گروه مدیریت و برنامه ریزی گردشگری پژوهشکده

گردشگری در حال اجراست و مراحل پایانی خود را طی می‌کند. با توجه به تاکید این پژوهش بر شناسایی موانع توسعه و به ویژه سرمایه‌گذاری در این حوزه در استان خراسان رضوی، به نظر می‌رسد، نتایج این طرح به مسئولین استانی و بخش خصوصی در زمینه برنامه ریزی‌های آتی کمک کند.

□ تاثیر پژوهش‌های انجام شده در حوزه گردشگری

-دکتر ناصر رضایی، سرپرست گروه گردشگری پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری: به نظر می‌رسد استفاده از نتایج پژوهش‌های انجام شده در حوزه گردشگری می‌تواند تا اندازه زیادی روند جذب گردشگر را تسریع بخشد. مثلا تحقیقی که درباره فلان موضوع گردشگری انجام شده‌است تا چه اندازه بر برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری مدیران ذیربط اثر داشته است. خود من تصمیم دارم پژوهشی که درباره استان همدان انجام داده‌ام را در اختیار مدیران استان قرار دهم؛ تا در برنامه‌ریزی و تصمیماتی که قرار است برای گردشگری در این استان انجام شود مورد استفاده قرار گیرد. اما در واقع ما نمی‌توانیم هم کار تحقیقی را انجام دهیم و هم برای کاری انجام داده‌ایم بازاریابی و تبلیغ کنیم؛ شایسته است مدیران گردشگری و ذینفعان خودشان خواستار طرح باشند. در مجموع چون گردشگری در کشور ما اولویت نبوده بازخورد آن را در سطح جامعه به صورت جدی نمی‌بینیم؛ به طور قطع باید جدیت در کار باشد. موضوع گردشگری بطور عام و گردشگری مذهبی بطور خاص مورد توجه قرار گیرد تا مدیران و ذی‌نفعان و گردشگران بتوانند از این طرح‌ها استفاده کنند.

-خانم دکتر معصومه توانگر، مدیر گروه برنامه ریزی گردشگری دانشگاه فردوسی مشهد: پژوهش زمینه تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری‌های منطبق بر واقعیات موجود را فراهم می‌کند. مسلما فعالیت‌هایی که در حال حاضر در سطح کشور در زمینه گردشگری سلامت در حال اجراست، وابسته به نتایج تحقیقاتی است که توسط نهادهای دولتی، دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی، متخصصین پزشکی و گردشگری در قالب اجرای طرح‌ها و پروژه‌های تحقیقاتی، پایان نامه‌ها و کتاب‌ها، فعالیت انجمن‌ها و کارگروه‌های تخصصی به دست آمده‌است. بسیاری از فعالین گردشگری سلامت، از متخصصین دانشگاهی کشور می‌باشند که نتایج تحقیقات علمی و تجربیات خود را در جهت توسعه این صنعت در اختیار جامعه قرار داده‌اند و نتیجه آن نیز کاملا مشهود است.

تاثیر نتایج پژوهش‌ها به میزان ارتباط بین مراکز تولید علم از جمله موسسات پژوهشی و دانشگاه‌ها با دستگاه‌های اجرایی و نیز بخش خصوصی بستگی دارد. با توجه به ماهیت فعالیت‌های گردشگری سلامت که مبتنی بر شناخت اصولی بازارهای هدف و چگونگی جذب بیماران خارجی از سایر کشورهاست، در حال حاضر در ایران، بخش خصوصی به صورت فعال‌تری از نتایج پژوهش‌ها بهره‌برداری می‌کنند و به منظور سرمایه‌گذاری و ایجاد کسب و کارهای جدید در این حوزه از مشاوره‌های علمی متخصصین پزشکی و گردشگری استفاده می‌کنند. مسلما کسب و کارهایی موفق‌تر و پربازده‌تر هستند که سطح اطلاعات آنها نسبت به تغییرات محیط کسب و کار، بهنگام بوده و این موفقیت‌ها در سایه‌ی مطالعات پیوسته، و همچنین بازننگری و برنامه‌ریزی سیال واحدهای فعال گردشگری سلامت به دست می‌آید.

□ آیا تا کنون برای افزایش جذب گردشگران سلامت به شهرهای مختلف تدابیری در این زمینه اندیشیده شده؟

با توجه به حاکمیت سیستم برنامه‌ریزی متمرکز در کشور و تجمع امکانات و خدمات پزشکی در مراکز استان‌ها، که استان خراسان رضوی نیز از این شرایط تبعیت می‌کند، سایر شهرها فعالیت چشمگیری در این حوزه نداشته‌اند و شهر مشهد پذیرای بالاترین تعداد بیماران خارجی بوده است. اما با عنایت به رویکرد توسعه پایدار و ایجاد تعادل و توازن در توسعه مناطق جغرافیایی کشور در اسناد فرادستی، به نظر می‌رسد چنانچه پتانسیل‌های موجود سایر شهرها در زمینه سایر فعالیت‌های حوزه گردشگری سلامت شناسایی شوند، علاوه بر خدمات پزشکی و درمان‌های مبتنی بر آن می‌توان به توسعه

گردشگری درمانی طبیعی و گردشگری تندرستی نیز ادامه داد و سرمایه گذاری‌های بخش دولتی و خصوصی را جهت‌دهی کرد.

□ آیا از پایان نامه‌هایی که در حوزه گردشگری سلامت نگاشته می‌شوند حمایت مالی می‌شود؟

پژوهشکده گردشگری جهاددانشگاهی با برخورداری از ظرفیت علمی قابل توجه در سه دپارتمان تخصصی مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری، اقتصاد گردشگری و جامعه‌شناسی گردشگری، آماده ارائه خدمات مشاوره‌ای به دانشجویان و متقاضیان ایجاد کسب و کارهای جدید در این حوزه است. اعضای هیات علمی این مجموعه با توجه به تخصص خود آمادگی راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌های دانشجویی را دارند و تولیدات علمی که با مشارکت اعضاء و دانشجویان تهیه و چاپ شود، از حمایت مالی پژوهشکده برخوردار خواهد شد.

□ سخن آخر

اماکن متبرکه متعددی در گوشه و کنار این مرز و بوم پدید آمده است و این امر به نحوی قابلیت ایجاد مراکز و قطب‌های گردشگری مذهبی را در ایران فراهم نموده است که می‌تواند زمینه ساز تقویت وحدت و یکپارچگی بیشتر کشورهای مسلمان و بخصوص کشورهای شیعی مذهب شود و در قبل آن می‌توان به دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی و همچنین معرفی اسلام ناب و بیداری اسلامی اشاره داشت. آمارهای موجود حاکی از آن است که سالانه بیش از ۱۵ میلیون زائر به زیارت امام رضا(ع) در مشهد مقدس می‌شتابند و به همین سبب این شهر یکی از مهم‌ترین شهرهای مذهبی شیعیان محسوب می‌شود و همه ساله علاوه بر ایرانیان، مسافران زیادی از کشورهای منطقه به این شهر سفر می‌کنند و می‌تواند با برنامه‌ریزی دقیق به عنوان کانون اصلی وحدت و همگرایی دول شیعی و نیز کانونی برای ایجاد روحیه عشق و توسل و در کنار آن تقویت روحیه انقلابی و بیداری اسلامی در جهان قلمداد شود چنانکه تا حدودی به این وظیفه نیز نائل آمده است. افزایش شمار زائرین خارجی در مشهد مقدس بیش از هر چیز بیانگر راهبرد توسعه گردشگری زیارتی است که در این سال‌ها به عنوان یکی از مهمترین شاخه‌های جذب گردشگر در کشور مورد توجه قرار گرفته است و آثار مثبت بیشتری نیز می‌تواند از خود برجای بگذارد؛ چرا که حوزه گردشگری، حوزه‌ای است که کشورهای اسلامی می‌توانند با تشریک مساعی یکدیگر، در آن ارزش افزوده برای خود ایجاد کنند و به رشد بیداری جامعه خویش بیافزایند.^۱

۱. اکبری، پیمان و محمد نظری، ۱۳۹۵، گردشگری شیعی-اسلامی راهکاری در توسعه بیداری اسلامی بین دول مسلمان، فصلنامه مطالعات مدیریت و کارآفرینی